

Tahqiq

Research Journal of
the Faculty of Oriental Learning

Vol: 30, Sr. No.74, 2009, pp 112 - 123

تحقیق

مجله علمی علوم شرقی

جلد ۳۰، شماره ۷۴، ۲۰۰۹، مارچ، جنوری

اهداف آموزش زبان فارسی

وراهکارهایی در گسترش آن به غیر فارسی زبانان

دکتر قاسم صافی*

Abstract

This paper is meant to offer a new pattern for teaching Persian language to the foreign students by employing new techniques of education so that the difficulties in leaning Persian language may be lessened accordingly. It also suggests a suitable method for distance learning to make the students more interested in Persian language and also make them acquaintance with the Persian history and culture at the same time.

چکیده

زبان، مهمترین ابزار ارتباطی انسان است که به صورتهای گوناگون تجلی می یابد و نیازهای جسمی و روحی افراد را در ارتباط با اطرافیان برمی آورد. هزاران سال است که دانشمندان به چگونگی فراگیری زبان دوم توجه کرده اند و پیوسته موضوع یادگیری زبان دوم به تدریس آن وابسته بوده است یعنی چگونه می توان زبان دوم را به شیوه ای مؤثر و کارآمد تدریس کرد، مقاله حاضر به منظور پرکردن خلاء تکنولوژی موجود در امر آموزش زبان فارسی تهیه شده است، با این امید که بتوان از رهگذر اجرای آن از صعوبت و دشواری کار دست اندر کاران آموزش این زبان به غیر فارسی زبانان کاست و شیوه مناسبتری برای آموزش از راه دور و نزدیک فراهم کرد و به علاوه امکان تازه ای طراحی کرد تا علاقمندان بتوانند در خلال آموزش زبان فارسی، با جلوه های دیگر فرهنگ و سرزمین ایران آشنا شوند.

واژه های کلیدی: تکنولوژی آموزشی، گسترش زبان فارسی، مدیریتهای فرهنگی.

* استاد دانشگاه تهران، ایران

گسترش زبان فارسی و تلاش برای آشنا سازی ملل دور و نزدیک و علاقمندان بیشمار فرهنگ ایرانی با زبان فارسی و فرهنگ و تمدن ایرانی و میراث فرهنگ اسلامی امری است که ضرورت آن را ارباب بصیرت از دیرباز به نیکی دریافته اند و در انجام این مهم گامهایی برداشته اند.

در نتیجه همان تلاشهاست که امروزه در اقصی نقاط عالم به بیگانگانی برمی خوریم که به واسطه آشنایی با زبان فارسی به تاریخ، ادبیات، فرهنگ و آداب این مرز و بوم ارادت خاص یافته و از همین رهگذر نسبت به تحولات و نشیب و فرازهای جامعه معاصر ایرانی و موقعیت آن در سطح جهانی، حساسیتها و واکنشهای مناسب بروز می دهند.

وقوع انقلاب در ایران و پیامدهای آن در دیگر ملل مسلمان، شمار علاقمندان به زبان فارسی را به به نحو چشمگیری افزایش داده و در نتیجه بار مسئولیت دست اندرکاران را نیز سنگینتر کرده است.

در طول تاریخ، شیوه آموزش زبان مرتباً دستخوش تغییر شده، این تغییرات، بازتاب نیازهای متفاوت زبان آموزان است، مانند گرایش به کسب مهارت و تبحر در گفتار به جای مهارت در درک خواندن به عنوان یکی از اهداف مطالعه زبان، بر اثر گذشت زمان و پدید آمدن موقعیتهای جدیدی برای مردم يك کشور یا يك منطقه، مبنای نظری مدلهای پیشنهادی آموزش زبان و از جمله زبان فارسی نیز الزاماً باید تغییر کند و راه کوتاهتر با صرفه جویی در مصرف انرژی مادی و معنوی، برای رسیدن به مقصود یعنی آموزش زبان فارسی و از آن مهمتر، انتقال ادب و فرهنگ ایران، بهتر و بیشتر فراهم شود.

متأسفانه کمبود نیرو و کاهش نسبی استادان این فن در خارج از کشور درکنار عقب ماندگی و ضعف تکنولوژی آموزشی به کار رفته و ضعف

مدیریت‌های فرهنگی در ایران و خارج، دست اندرکاران را با مشکلات جدی در انجام وظایف خطیر خود مواجه ساخته است.

کرسپهای زبان فارسی در دانشگاه‌های خارجی رفته رفته خالی شده است و پیشرفت شگرف تکنولوژی ارتباطات، وسائلی از جمله کتاب و جزوه آموزشی را از رده خارج کرده است.

از سوی دیگر جریان مهاجرت به خارج از کشور که پیش از وقوع انقلاب در ایران آغاز و پس از آن نیز ادامه دارد، ضرورت جدیدی بر ضرورت‌های پیشین افزوده است، چرا که اگر نسل اول مهاجرین به دلیل موقعیت سنی، مشکل کمتری در حفظ نسبی هویت ایرانی خود داشت، اما نسل‌های دوم و سوم که سنین رشد و حتی طفولیت خود را در بستر فرهنگی دیگر می‌گذرانند، عملاً امکان کمتری برای ایرانی ماندن در اختیار دارند.

بدیهی است در دنیایی که رایانه و وسائیل سمعی بصری ارتباطات الکترونیک، امر آموزش را سرعت و جلوه دیگری بخشیده اند، نمی‌توان با مخاطب خود از طریق جزوه و کلاس و کتابچه سخن گفت یا ارتباط خود را با او به این ابزار کهنه منحصر کرد.

در ایران در سال ۱۳۸۲ش در کانون زبان، بخش جدیدی برای آموزش فارسی به غیر فارسی زبانان راه اندازی شد و در تدارک متابع آموزشی مناسب برای گذراندن دوره های آموزش این زبان، نخستین کتاب تند آموز زبان فارسی بایک برنامه آموزشی ۴۰ ساعته و باخط آوانگار، تولید و چاپ شد و مورد انتظار است که ((سی دی)) مالتی مدیای آن را نیز تولید کند تاکسانی که در داخل و خارج از ایران، مایلند زبان فارسی بیاموزند، بتوانند زبان فارسی را یاد بگیرند و به این زبان مکالمه کنند یا بنویسند که البته این کار مستلزم فضای

آموزشی مناسب و کافی و نیز تأمین مدرسان کارآمد، توانا و خلاق است که بتوانند دوره های آموزشی را به خوبی، اجرا و اداره کنند، شرکت در این دوره ها بیشتر برای کسانی ممکن است که بتوانند در کلاسها حضور پیدا کنند.

لذا باید با هدف تهیه و ارائه يك مجموعه از دیسکتهای رایانه ای، نوارهای ویدیویی، و کتاب راهنما زمینه را فراهم کرد که استفاده کنندگان از این مجموعه عملاً امکان داشته باشند تا حدود قابل توجهی بدون حضور استاد و آموزگار، با زبان فارسی آشنا شوند. البته تهیه و آماده سازی این مجموعه لازم است با نظرات و هدایت استادان خبره و مجرب آموزش زبان فارسی و همکاری متخصصان برنامه سازی سمعی و بصری و رایانه صورت گیرد. مجموعه مورد نظر شامل ۸۰۱۰ ساعت برنامه ویدیویی، ۲۰۳ دیسکته رایانه و يك کتاب راهنما پیشنهاد می گردد که جمعاً به قیمت مناسبی در اختیار علاقمندان قرار بگیرد.

روش کار در تهیه این مجموعه، می تواند به صورت زیر باشد:

۱. تعیین تنظیم سرفصلها، دروس و تمرینات کلیه نکات آموزشی به تفکیک و در سیر مناسب توسط استادان زبان فارسی
۲. طراحی صحنه های گفتگو به صورت قطعات نمایشی و اجرای این قطعات توسط اشخاص مناسب و ضبط صحنه ها توسط برنامه سازان ویدیویی.
۳. بهره گیری از خط نوشته های فارسی در تصاویر و ویدیویی به منظور آشنایی با کتابت فارسی.
۴. تهیه دیسکته رایانه ای به شیوه پایگاه اطلاعاتی از متن دروس و متون بالاتر به نحوی که کاربر امکان دستیابی سریع به هر اطلاعی را که لازم بداند داشته باشد. دستور زبان فارسی با مثالهای مناسب،

متون ساده و مکالمات روزمره متون ادبی تر، و فرهنگ لغات فارسی با دامنه مناسب، و همچنین اطلاعاتی درباره ایران امروز از جمله مواردی است که در این دیسکتهای ارائه می شود.

۵. کتاب راهنما حاوی چگونگی بهره برداری از نوار های ویدیویی و دیسکتهای رایانه ای.

البته استفاده از قطعات نمایشی مدتهاست که در امر آموزش بویژه آموزش زبان متداول شده و آثار مثبت خود را نشان داده است. در این روش زبان آموز با مشاهده این صحنه ها نه تنها نحوه صحیح ادای کلمات و جملات را می آموزد، بلکه با ظرائف زبان نیز رفته رفته آشنا می شود، و مهمتر آنکه به میزان ذوق و سلیقه و توان و منظور سازندگان، زبان آموز می تواند به صورت غیر مستقیم در معرض آموزه های دیگر نیز قرار گیرد.

اجرای يك صحنه گفتگو در میدان جهان اصفهان، تخت جمشید یا عالی قاپو، موزه فرش یا موزه آبیگینه، حافظیه و سعدیه، مدفن حکیم طوس و بارگاه امام رضا، فرصت طلائی فراهم می آورد تا زبان آموز را با جلوه های دیگر از فرهنگ ایران آشنا کند.

همچنین موقعیت اقشار و طبقات مردم ایران، نحوه زندگی و معیشت، وضعیت زنان در جامعه ایرانی، چهره جامعه شهری و روستایی، نمایش اماکن تاریخی، مراکز فرهنگی، نقاط دیدنی و صدها مورد دیگر را می توان در خلال این قطعات تصویری گنجاند و از این رهگذر چهره مناسب دلنشینی از جامعه ایرانی در ذهن زبان آموز تصویر نمود.

وزارت امور خارجه، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی می توانند، با این شیوه یعنی بهره گیری از امکانات

سمعی و بصری توفیق بیشتری در امر آموزش و گسترش زبان فارسی داشته باشند. نمایندگیهای سیاسی و فرهنگی ایران در بیش از ۱۳۰ کشور جهان همیشه مورد مراجعه علاقمندان زبان فارسی بوده اند و بهتر از هرکس دیگر از مزایای در اختیار داشتن چنین مجموعه آموزشی آگاه می باشند. تدوین و اهداء این مجموعه به دانشگاههای خارجی و اساتید فن، عرضه، مجموعه به زبان آموزها و ایرانیان نسلهای دوم و سوم، برگزاری کلاسهای آموزش زبان فارسی با بهره گیری از امکانات این مجموعه، و حتی فراهم کردن امکان آموزش زبان فارسی برای اتباع خارجی که قصد اقامت طولانی مدت در ایران را دارند، فرصت گسترده ای در زمینه فعالیتهای فرهنگی در اختیار وزارت امور خارجه و سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی قرار می دهد.

روش اجرا و مراحل انجام کار:

پوشیده نماند که تدوین این مجموعه و انجام آن باید از ابتدا تا پایان کار با مشاوره استادان و توسط متخصصین مختلف در هر بخش صورت گیرد. بخشهای لازم که امر نظارت و اجرای مراحل مختلف پروژه را بر عهده خواهند داشت، عبارت خواهند بود از: گروه کارشناسی، گروه طرح و برنامه، گروه برنامه نویسی رایانه ای و گروه تولید و امور فنی.

گروه کارشناس لازم است که از میان زبده ترین استادان زبان و ادبیات فارسی انتخاب شوند و در طی مدت مشخصی به تدوین آموزشی بپردازند و ماحصل کار را به صورت متن مدونی در اختیار گروه طرح و برنامه (برنامه سازی) قرار دهند.

اهم وظایف این گروه عبارت است از:

انتخاب عناوین، سرفصلها و موضوعات کلی آموزشی

۲. نگارش و تدوین متن دروس، مکالمات و تمرینها

۳. انتخاب متون ادبی و فرهنگ لغات

گروه طرح و برنامه با در اختیار داشتن متن مدون آموزشی، نظارت بر حسن انجام مراحل بعد را بر عهده دارد. عمده وظایف این گروه بدین شرح است:

۱. گزینش متن دیالوگها، انتخاب مکانها و طرح ایده هایی که برنامه آموزشی را از نظر تصویری، غنی تر و زیباتر سازد.

۳. نظارت بر انجام برنامه نویسی رایانه ای به ترتیبی که متنها و قسمتهای مختلف مربوط به بخش رایانه ای پروژه با قابلیت و کیفیت مطلوب، طراحی و رایانه ای شود.

گروه برنامه نویسی رایانه ای:

کلیه متون، فرهنگ لغات و اطلاعاتی که برای بخش رایانه ای برنامه انتخاب و تدوین می گردد بادر نظر گرفتن طراحی مورد نظر گروه طرح و برنامه، در اختیار برنامه نویسان رایانه ای قرار می گیرد تا گروه در مدت تعیین شده و مرحله به مرحله نسبت به اجرای آن اقدام نماید.

گروه تولید و امور فنی:

گروه تولید ویدیویی با در دست داشتن متنهایی که برای تصویر برداری نوشته شده است، کار تولید را شروع خواهد کرد و پس از آن کلیه مراحل بعدی اعم از مونتاژ، صدا گذاری و میکس و تکثیر نوارها توسط امور فنی پروژه انجام می گیرد.

مشخصات مجموعه تصویری رایانه ای آموزش زبان فارسی:

الف. مجموعه ویدیویی

۱. مجموعه دروس طی ۵۰۰ دقیقه برنامه تصویری روی ۶ تا ۸ نوار وی اچ

اس رائے می شود به نحوی که هر درس ۸ تا ۱۰ دقیقه به طول می انجامد و هر نوار حاوی ۱۰ درس و مجموعاً ۹۰ دقیقه می شود.

۲. هر درس شامل آموزش قواعد، اجرای نمایشی مکالمات، مروری بر قواعد درس، تمرینات و روش کتابت خواهد بود.

۳. در هر درس به تناسب از خط نوشته های فارسی همزمان با آموزش واژه ها و قواعد با روشهای مختلف تایپلینگ به وسیله تصاویر رایانه ای استفاده می شود.

۴. در فاصله دو درس و همچنین در خلال درسها، انیمیشنهای رایانه ای برای تسهیل و تقویت فراگیری کاربر، نمایش داده می شود.

۵. در صورت نیاز امکان حك کردن زیر نویسهای به زبانهای مختلف عربی، انگلیسی و غیره برای مخاطبین بیگانه، صورت خواهد گرفت.

۶. از موسیقی اصیل ایرانی برای موسیقی متن درسها استفاده خواهد شد.

۷. استفاده از انواع رسم الخطهای فارسی در لابلای درسها بر زیبایی و تنوع برنامه افزوده و باعث آشنایی و استفاده هرچه بیشتر کاربر از برنامه می شود.

ب. کتاب راهنما

کتاب راهنما باید زیر نظر گروه کارشناسی تدوین گردد و مشتمل بر مشخصات زیر باشد:

۱. شامل متن کلیه دروس، تمرینهای تکمیلی و لغتنامه که به عنوان مرجع

اصلی برای استفاده بهتر از برنامه ویدیویی و رایانه ای به کار گرفته می شود.

۲. چاپ کتاب با تعداد صفحات ۳۰۰ تا ۳۵۰ صفحه در قطع وزیری با کاغذ و جلد اعلا برآورده شود.

۳. عکسها، تصاویر و نمودار هایی متناسب با هر درس در لا بلای کتاب گنجانده شود. عکسها، حاوی تصاویر اصلی هر درس و از مکانهایی باشد که کاربر با آنها در تصاویر ویدیویی آشنا شده است.

۴. چند متن منتخب از میان متون ادبی مشهور می تواند به صورت پیوست به انتهای کتاب افزوده شود.

ج. برنامه رایانه ای

استفاده از رایانه با توجه به گسترش روز افزون و قابل دسترس بودن آن در همه جا و برای هر کس و نیز قابلیت های فراوان از جمله امکان ضبط صداها صفحه متن در حجمی کم و سرعت دستیابی به هر نقطه از برنامه در کمترین زمان برای کاربر می تواند نقش مؤثری در ارائه هر چه کاملتر برنامه داشته باشد. لذا باید در برنامه، ملاحظات زیر مورد توجه قرار گیرد:

۱. برنامه را یانه ای شامل تعداد بیشتری متون ادبی منتخب از میان دهها میراث ادبی موجود در سطحی پیشرفته تر نسبت به کتاب باشد.

۲. فرهنگ لغات نسبتاً گسترده برای کاربر در برنامه رایانه ای گنجانده شود.

۳. اطلاعاتی در مورد فرهنگ و جغرافیا و مردم شناسی ایران امروز

بخش دیگری از فایل‌های برنامه رایانه ای را تشکیل دهد.

۴. برنامه در دو یاسه دیسکت گنجانده شود که حجمی بین ۲ تا ۳ مگابایت

حافظه رایانه ای به خود اختصاص دهد.

۵. برنامه رایانه ای به صورت ویندوز و با ارائه منوهای مختلف و با

پشتیبانی ماوس، کار آیی و سهولت زیادی برای کاربر داشته باشد.

این برنامه که شامل ۶ تا ۸ نوار ویدیویی، یک جلد کتاب راهنما و دو تا

سه دیسکت رایانه ای خواهد بود به صورت یک مجموعه آموزشی در کیفی

مخصوص با استفاده از چرم طبیعی تهیه می شود.

نتیجه:

در تدریس زبان، همیشه دریافتی از مفاهیم فلسفی، اجتماعی،

اقتصادی، سیاسی و واقعیات شخصی مطرح می شود که بر توصیف برنامه

ریزی و کاربرد آن تأثیر می گذارد. برای برنامه ریزی آموزش زبان فارسی

و اساساً هر دوره آموزشی باید ابتدا به طرح چند پرسش پرداخت تا چارچوبی

مناسب برای طرح فراهم گردد از قبیل: هدف آموزش چیست مخاطبان آموختن

چه کسانی اند و چه هدفها و انتظاری از آموختن زبانها دارند مواد درسی و کمک

درسی مورد نیاز چگونه باید تأمین شود و از چه کیفیتی برخوردار باشد؟

مدرسین و اجد چه شرایطی باشند؟

در برنامه رایانه ای پیشنهادی، زبان آموز در سطح مبتدی، ابتدا با

گونه گفتاری زبان آشنا می شود و سپس طی مراحل به مطالعه و یادگیری

صورت مکتوب گفتار و صورت نوشتاری متون متناسب برای سطح مبتدی می پردازد و پس از آن بتدریج با سطوح میانی، پیشرفته و عالی زبان آشنا می شود. بی گمان، هنگامی که آموزش زبان فارسی براساس برنامه ریزی صحیح و منطبق بر اصول علمی و مناسب اهداف زبان آموزی در عصر کنونی انجام شود، می توان نتایج کار را سنجید و مثبت ارزیابی کرد.

☆☆☆☆☆

کتابنامه

برای اطلاع بیشتر از هدفهای آموزش زبانهای خارجی، مطالعه منابع زیر پیشنهاد می شود:

- ۱- ژرار، دنی، زبان شناسی کاربردی و علم آموزش زبان، ترجمه گیتی دیهیم تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۶۵.
- ۲- فلاذ، جیمز، و پیتراج، سالوس. زبان و مهارتهای زبانی، ترجمه علی آخشینی، مشهد: معاونت فرهنگی آستان قدس رضوی، ۱۳۶۹.
- ۳- وان الس، تتو و همکاران. زبان شناسی کاربردی، یادگیری و آموزشهای زبانهای خارجی، ترجمه محمود الیاسی. مشهد: معاونت فرهنگی آستان قدس رضوی، ۱۳۷۲.
- 4- Ashworth, Mary. Beyond Methodology. Cambridge: Cambridge University Press, 1985.
- 5- Bowen, J.Donald, H.Madsen & A.Hilferty. TESOL Techniques and Procedures. Massachusetts: Newbury House Publishers, 1985.
- 6- Newmeyer, F. & S.H. Weinberger. "The Ontogenesis of Second Language Learning Research". Generative Linguistics. London: Routledge, 1996.
- 7- Stern, H.H. Issues and Options in Language Teaching. Oxford University Press, 1992.
- 8- Ur. Penny. A Course in Language Teaching Practice & Theory. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.

